

Zofia Dernałowicz

Archiwum firmy "Gebethner i Wolff" w Bibliotece IBL

Biuletyn Polonistyczny 22/3 (73), 106-109

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jego własnoręcznymi poprawkami i uzupełnieniami, a także egzemplarz pierwszego białoruskiego przekładu "Pana Tadeusza", skonfiskowanego natychmiast po ukazaniu się (w r. 1858), z którego zachowało się jedynie kilka egzemplarzy. Na podstawie bibliografii podmiotowej i przedmiotowej W. Syrokomli (L. Kondratowicza) odnalazłam jego nieznanne pseudonimy i uzupełniłam dział opracowań w kartotece.

Zapoznałam się ponadto z pracami rosyjskimi i litewskimi dotyczącymi pisarzy polskich zamieszkałych na ziemiach litewsko-ruskich (m. in. L. A. Jucewicza, M. Akielewicza). Ponieważ Biblioteka posiada sporo katalogów księgarni Zawadzkich, skorzystałam z okazji, by się z nimi zapoznać.

W Wilnie odwiedzałam również Bibliotekę Republikańską i Bibliotekę Uniwersytecką, gdzie oprócz poszukiwania książek pracowałam w dziale rękopisów; interesowały mnie przede wszystkim materiały związane z Michałem Balińskim (fond nr 22). Nawiązałam też kontakt z Wileńskim Instytutem Pedagogicznym, gdzie uzyskałam informacje o polonistyce wileńskiej dla "Biuletynu Polonistycznego" (zob. z. 4/1979 (74)).

W Mińsku przebywałam tylko dwa dni. Przejrzałam tam książki pisarzy polsko-białoruskich (W. Marcinkiewicza, J. Niesłuchowskiego, znanego w literaturze białoruskiej jako Janka Łuczyna, Artemiusza Darewskiego) i nawiązałam kontakt z Iwanem Sołomiewiczem, który od lat kilkunastu opracowuje słownik pseudonimów pisarzy białoruskich. Wzajemna wymiana doświadczeń przyniesie z pewnością korzyść naszemu Słownikowi.

Dr Cecylia Gajkowska

ARCHIWUM FIRMY „GEBETHNER I WOLFF” W BIBLIOTECE IBL

Od 1973 r. w Bibliotece IBL znajduje się archiwum oficyny wydawniczej "Gebethner i Wolff". Cofiarowane Bibliotece przez dra Jana Gebethnera - jednego z ostatnich właścicieli firmy - stanowi obszerny, zwarty zespół rękopiśmienniczy, bardzo cenny dla poznania historii tej tak zasłużonej dla kultury polskiej placówki, jak również dla pełniejszej znajomości powojennego ruchu wydawniczego w Polsce.

Poza niewielkimi fragmentami, odpryskami większych całości, materiały pochodzą z okresu działalności firmy po r. 1945. Przebogate archiwalia, powstające w czasie blisko stuletniego okresu istnienia instytucji, przypadły w czasie II wojny światowej. Niewielka ilość archiwaliów, pochodzących sprzed roku 1939, ocalała zupełnie przypadkowo, jest materiałem o wartości raczej drugorzędnej, nie odzwierciedlającym dziejów firmy. Nabrały one jednak szczególnej wartości już przez sam fakt, że, jak się wydaje, są jedynymi ocalałymi archiwaliami firmy z okresu jej wcześniejszej działalności.

Archiwum, o objętości 6180 kart, zostało podzielone na dwanaście bibliotecznych jednostek inwentarzowych (sygn. Rps. Zb. Wł. 194 - Rps. Zb. Wł. 205) według tematyki materiałów. Uporządkowanie zespołu odpowiada w zasadzie układowi i podziałowi nadanemu jeszcze przez zarząd oficyny.

Do najstarszych materiałów wchodzących w skład zespołu należy kopia listów wychodzących z centrali warszawskiej (ul. Zgoda 12) w latach 1915-1919. Korespondencja dotyczy głównie finansów i kolportażu książek.

Posiadane materiały z lat 1931-1940, o objętości zaledwie ok. 200 kart, to drobne fragmenty akt personalnych oddziału warszawskiego oraz różnych materiałów dotyczących działalności księgarskiej tegoż działu. Do ciekawszych archiwaliów należy tu korespondencja - na pewno niekompletna - z "Międzynarodnaja Kniga" z lat 1933-1934: firma "Gebethner i Wolff" posiadała przedstawicielstwo wydawnictw radzieckich na całą Polskę i miała wyłączność na ich kolportaż; "Międzynarodnaja Kniga" była kontrahentem ze strony radzieckiej.

Niewielką ilością materiałów zaznaczona jest działalność dwóch filii pozawarszawskich, mianowicie Wilna i Zakopanego. Materiały wileńskie pochodzą z lat 1921-1945. Jest to zespół zawierający przede wszystkim materiały urzędowe związane z istnieniem filii, od r. 1940 prowadzone w języku litewskim i rosyjskim. Materiały filii w Zakopanem pochodzą z lat 1925-1940 i dotyczą przede wszystkim sprawy uzyskania przez firmę koncesji na prowadzenie tej filii.

Przebieg działalności wydawniczej firmy po drugiej wojnie światowej przedstawia "Książka produkcji": wpisywano do niej wszystkie publikacje ukazujące się pod znakiem Gebethnera i Wolffa, z podaniem zasadniczych danych bibliograficznych i wydawniczych. Pierwszą publikacją, noszącą datę 4 VIII 1945 r., jest "Prawo rzymskie" W. Kozubskiego i R. Taubenschlaga, a zamyka działalność firmy (z datą 31 XII 1952 r.) - t. III "Nowel" W. S. Reymonta. Po kilkuletnim kompletnym zawieszeniu pracy wydawniczej firma wydała w sierpniu 1956 r. jeszcze jedną pozycję - "Zaziemskie światy" W. Umińskiego, która może miała być zapowiedzią wznowienia działalności placówki.

Korespondencja wydawnicza oddziałów Warszawskiego i Krakowskiego - który po zniszczeniu Warszawy był oddziałem wiodącym - z autorami i tłumaczami (bądź ich spadkobiercami) zawiera 595 listów, podzielonych na 6 tomów. Firma korespondowała m. in. z Jerzym Andrzejewskim, Adamem Barem, Heleną Boguszewską, Karolem Bunschem, Januszem Meissnerem, Janem Parandowskim, Stanisławem Pigioniem, Ewą Szelburg-Zarembiną. Korespondencja z Kornelem Makuszyńskim (22 listy), Gustawem Morcinkiem (59 listów), Władysławem Umińskim (43 listy) wykracza poza urzędowe sprawy wydawnicze, świadcząc o mecenacie firmy nad pisarzami w trudnych latach powojennych.

Korespondencja dotycząca bieżącej produkcji wydawniczej, przede wszystkim od strony organizacyjno-technicznej, podzielona jest na korespondencję Oddziału Krakowskiego i Oddziału Warszawskiego, pochodzącą z lat 1945-1954 (korespondencja Oddziału Krakowskiego kończy się na roku 1951). Lata 1946-1949, kiedy oficyna prowadziła ożywioną działalność wydawniczą, reprezentowane są w tym zespole bardzo obficie.

W osobny zespół zostały wydzielone materiały dotyczące podjętych przez firmę publikacji prawniczych, m. in. "Encyklopedii Nauk Prawniczych i Ekonomicznych" w latach 1946-1949.

Korespondencja zagraniczna, prowadzona prawie wyłącznie przez Oddział Warszawski w latach 1947-1953, uzupełnia obraz działalności wydawnictwa. Kontakty były nawiązywane przede wszystkim przez instytucje zagraniczne - europejskie i amerykańskie - szukające kontaktu ze znanym sobie i cenionym kontrahentem.

Wymienione materiały uzupełnia zbiór umów wydawniczych z autorami i placówkami wydawniczymi krajowymi i zagranicznymi.

Mgr Zofia Dernałowicz
Kustosz Biblioteki
Instytutu Badań Literackich